

Thomas Östros: Skolpolitiskt tal på Skolforum 2002

Talare

Thomas Östros
Politiker

Datum

28 oktober 2002

Plats

Skolforum

Omständigheter

Utbildnings- och forskningsminister Thomas Östros tal på Skolforum 2002.

Det är jätteroligt att få chansen att komma hit, och att så här i början av en mandatperiod, bara någon vecka efter regeringsombildningen få chansen att prata inför många människor som är engagerade i skolans utveckling.

Låt mig börja med att säga att den regeringsbildning som gjordes för en vecka sedan gav ett par viktiga signaler. En sådan signal är att det behövs två statsråd på utbildningsdepartementet. Det är ett superdepartement i ordets verkliga bemärkelse. Vi arbetar med allt ifrån förskolan till forskarutbildningen; allt från de små barnens utveckling till spetsforskningen. Det är klart att vi behöver vara två. Den andra viktiga signalen är att vi inte ska ha några diken mellan utbildningssystemen. Det får inte vara så att vi bedriver utbildningspolitik så att det inte hänger ihop. Det hänger ihop, från förskolan upp till forskarutbildningen. Den signal som ges är att vi också fortsättningsvis håller ihop. Lena Hallengren får ansvaret för förskolan, för folkbildningen och för vuxenutbildningen. Jag arbetar framför allt med grundskolan, gymnasieskolan, högskolan och forskningen. Vi håller ihop de övre systemen och kommer att samarbeta väldigt tätt.

Framför oss har vi en väldigt spännande och attraktiv period. Det är många viktiga frågor som är uppe på bordet, som måste lösas under de kommande åren. Det gäller inte minst förskolan. Förskolan, där vi nu den första januari genomför en stor utbildningspolitisk reform, den allmänna förskolan, avgiftsfri tre timmar om dagen, öppen för alla barn. Jag ser det som en väldigt viktig reform, en reform som ökar möjligheterna för de barn som inte kommer från privilegierade hem. Att få den stimulansen som barnen får när förskolan fungerar bra, med leken som pedagogisk idé och med stimulansen av barnens språkutveckling, rörelserna, dansen och gemenskapen, spelar en mycket stor roll för barnen när de sedan kommer till grundskolan. När vi öppnar upp för fler

barn att få komma till förskolan, är det viktigt att vi också har en period framför oss med minskande barngrupper. Under mandatperioden kommer vi att inrätta ett särskilt stöd till kommunerna för att kunna anställa fler förskollärare och barnskötare.

I grundskolan har vi framför oss fortsättningen på timplaneförsöket, ett väldigt spännande arbetssätt som vi nu prövar ute i väldigt många kommuner och skolor. Den bakomliggande idén är att pröva ett annorlunda arbetssätt och lägga makten där den hör hemma, på den enskilda skolan. Vi har även framför oss den stora reformprocess som rör den nya skollagen; en skollag som ska involvera de olika utbildningsformerna i en och samma lagstiftning. Det kan naturligtvis bli teknik och ett slags lagstiftningens estetik, men det arbetet kommer också att föra fram att ett antal viktiga grundläggande frågor läggs på bordet.

Framför oss har vi också en utredning som snart kommer med förslag om hur strukturen i den nya gymnasieskolan ska se ut. Också det är någonting som kommer att påverka de kommande åren och där det faktiskt är läge för en öppen diskussion innan vi bestämmer oss för hur gymnasieskolan ska utvecklas framöver. Idéer om bredare ingångar, litet senare val för eleverna så att man får med sig de grundläggande kunskaperna. Idén om att alla ska ha kärnkunskaperna med sig för att klara yrkesliv och arbetsliv. Men också mycket tänkande kring hur vi ska stärka situationen för de elever som i dag inte kommer igenom gymnasieskolan och inte får med sig de kunskaper de behöver.

Sedan har vi den öppna högskolan som vi har jobbat med under ett par års tid, som hänger ihop med reformarbetet i förskola, grund- och gymnasieskola. Hur ser vi till att högskolan verkligen blir öppen för nya grupper, för nya människor? Hur ser vi till att högskolan verkligen avspeglar den mångfald som finns i vårt samhälle?

Låt mig passa på att resonera om några begreppspar som jag tycker är viktiga när man pratar om utbildningspolitik men som ibland missförstås och vrids på ett sådant sätt att det inte visar klart vilken riktning vi ska gå.

Jag tror väldigt starkt på att det går att förena arbetet för ökad kunskap och arbetet för ökad jämlikhet i samhället. För detta spelar skolan en alldeles avgörande roll. Målet ska vara en kunskapsskola för alla, inte bara för några. Därför behöver vi stärka skolan i sitt kunskapsuppdrag. Den största och

viktigaste utmaningen är att se till att alla barn och ungdomar får med sig de kunskaper de behöver.

Vi har en situation i dag, som vi alla känner till, där ungefär en tiondel av eleverna som lämnar nian, inte har fått med sig svenskan, engelskan eller matematiken. Det är klart att det måste vara fokus också de kommande åren på att stärka de elevernas möjlighet till de kunskaper de behöver. Men det är inte en tiondel i varje klass som lämnar skolan utan godkända betyg, utan det här avspeglar väldigt tydligt det bakomliggande samhället. Vi har stadsdelar i storstäderna där kanske 98 procent klarar kunskapsmålen, samtidigt som vi har stadsdelar där det finns 30-35 procent som inte klarar kunskapsmålen. Den problematik vi ser är i stor utsträckning en del av det samhälle vi lever i och de klyftor som finns.

Jämlikhet och lika möjligheter och lika villkor kan absolut förenas med höga kunskapskrav och hög kvalitet. Vi har haft en rasande snabb utveckling i kunskapssamhället. Det är lika många i dag som går på forskarutbildning i Sverige, som det var ungdomar som gick på gymnasiet på femtiotalet. Det säger en hel del om vad som har hänt på 50 år. Ingen tror längre att det bara var den lilla klick som på femtiotalet gick i gymnasiet som klarade gymnasiestudier, utan väldigt många fler har nu fått den möjligheten. Samma process ser vi nu i högskolan.

Kunskapsuppdraget är viktigt, men lika viktigt är skolans uppdrag att förmedla demokratiska värderingar och respekt för andra människor. Det finns ingen motsättning mellan kunskapsuppdrag och demokratiuppdrag. Lika lite finns det en motsättning mellan kunskapsuppdrag och jämlikhet. Det är uppdrag som hänger ihop med varandra. Trygghet, respekt och arbetsro är alldeles nödvändigt för att kunna tillägna sig kunskaper. Och demokratiska värderingar nås mycket lättare av den som har kunskaper.

En annan viktig principiell fråga är den motsättning som ibland kan föras fram mellan lokal och statlig makt. Det är viktigt att makten finns lokalt på skolorna, att lärarna och andra professionella specialister i skolan känner att man har makt och inflytande över sin situation. Samtidigt är det viktigt att staten, nationen, är väldigt tydlig med att vi har en nationell skolpolitik. Hur ska vi förena detta? Det är en viktig frågeställning.

Det finns ett antal kännetecken för en bra skola, som jag tycker visar väldigt väl att en bra skola utvecklas lokalt. Det kan inte beslutas enskilt av riksdag eller regering. Vad som kännetecknar en bra skola är att man har en stark och engagerad skollledning. Man har en stark och gemensam idé, det finns en samsyn om hur man ska arbeta på skolan. Det finns tydliga normer och regler som är väl kända bland lärare, elever och föräldrar. Man har höga, tydliga och positiva förväntningar på eleverna. Man arbetar väldigt noggrant med att följa upp och informera elever och föräldrar om varje elevs utveckling. Det finns en tät kommunikation mellan mellan skola, elev och föräldrar. Man arbetar mycket aktivt med elev- och föräldrainsflytande. Till sist ett kännetecken som också finns bland de skolor som fungerar väldigt väl: man är väldigt noga på skolan med att följa upp hela skolans resultat och arbetssätt, att ständigt analysera och värdera sitt arbete och lyfta fram både det som är bra och det som fungerar mindre bra.

Hur ska en regering arbeta för att stötta ett sådant arbetssätt? Det är klart att det arbetssättet bestäms lokalt av er som arbetar i skolan. Jag tror att det finns vägar att gå. Skolan är sedan tio år tillbaka kommunal. Jag tycker den ska förbli kommunal. Det går inte att styra 6 000 skolor centralt på något meningsfullt sätt, på det sätt som man ibland hoppas på. Istället behöver vi bli tydligare från statens sida i att stimulera de arbetssätt som kännetecknar en bra skola. Då tror jag det är viktigt att börja underifrån, i relationen mellan lärare, elever och föräldrar, genom att stärka informationen och dialogen.

Vi vet att många föräldrar vill ha betyg tidigare i skolan. Jag tycker inte betyg tidigare i skolan är det bästa arbetssättet, men det är en viktig signal från föräldrarna. De saknar en del av informationen och dialogen. Jag vill att skolan ska bli bättre på att arbeta med skriftliga individuella handlingsplaner. De kan sedan användas i diskussionen mellan hem och skola om hur man ska jobba för att det ska bli bättre i skolan, där skolan är tydlig med vad skolan kan ställa upp med, där föräldrar tar sitt ansvar i vad man själv ska ställa upp med och där barn och ungdomar involveras i detta arbete. Allt med inriktning mot de nationella målen för skolan.

Det finns många målsättningar för skolan och jag vet att lärare ibland kan känna att det kommer målsättningar från många håll i samhället. Vilka mål är det som är betydelsefulla? I mitt perspektiv är det de nationella målen i skolan som ska vara de grundläggande, styrande målsättningarna. Det är kurs- och läroplanerna,

besluten i riksdagen, som sedan ska formuleras och arbetas med lokalt. Sedan ska de individuella utvecklingsplanerna hjälpa till att tala om hur varje elev ska få hjälp att nå dessa mål.

Varje skola behöver jobba mer aktivt med att värdera sitt arbetssätt. Sedan en tid tillbaka har vi kvalitetsredovisningar stipulerade som ska finnas på varje skola. Detta ska inte vara något pliktskyldigt som man rafsar ihop, utan det ska vara ett arbetssätt som fungerar för skolan, som hjälper skolan att arbeta på ett självvärderande sätt och som också används i att stötta lärare och elever i arbetet med att nå målen. Men då behövs också en väldigt aktiv kommun, som i sin roll av huvudman för skolan är intresserad av och följer upp och fattar resursfördelningsbeslut utifrån den information man får från skolorna. Men det behövs också ett land, en stat, som blir tydligare.

Jag vill att statens ansikte ska synas tydligare i skolpolitiken, inte för att jag tror att staten är särskilt attraktiv i sig, utan för att det kan betyda väldigt mycket för att upprätthålla nationell likvärdighet. Det får inte vara så att en avreglering och decentralisering leder till att vi får klyftor mellan landsändar eller inom delar av städer och orter. Vi måste jobba väldigt mycket med likvärdighetsperspektivet. Det är då det nya Skolverket blir så viktigt. Ett tydligt skolverk med mer resurser för kvalitetsgranskning och tillsyn, som finns ute i verksamheterna och som blir det ansikte som staten har för att arbeta med likvärdigheten och som tittar på och använder sig av kvalitetsredovisningarna för att stötta utvecklingen.

Vi ska också skapa en ny skolutvecklingsmyndighet som inte blir förknippad med tillsynsrollen, en skolutvecklingsmyndighet som finns som en kompetent kraft för att stötta kommuner och skolor i sitt utvecklingsarbete. Jag tror det är besvärligt att vara både utvecklare och stötta och hjälpa och samtidigt fungera som tillsynsmyndighet.

Makten ska finnas lokalt på skolan, men det ska finnas ett intresse utifrån för vad som sker i skolan. Det ska finnas en granskning utifrån som kompletterar det inre arbetet i skolan. Det tror jag är alldeles nödvändigt. När vi har genomfört det, kan jag tänka mig att fortsätta diskutera att ytterligare föra över makt till skolan, till exempel i den diskussion vi har om timplanerna. Ska vi ha kvar timplaneförsöket i permanent form eller ska vi rulla tillbaks? De viktiga frågorna man måste ställa sig är ifall det då behövs fler kontrollinstrument. Om vi avreglerar och decentraliserar och lägger makten på varje skola, behöver vi då

ytterligare verktyg? Fler nationella prov, ytterligare preciseringar av kunskapsmålen eller något annat? Vi får inte ha en avreglering som gör att vi avhänder oss ansvaret nationellt för den likvärdiga skolan.

En annan sådan väldigt viktig fråga är att hitta balansen mellan er som är professionella i skolan och de politiska beslutsfattarna. Jag ska villigt erkänna att det faktiskt är så i dag i den skolpolitiska debatten, och har varit så i decennier, att det finns en väldig frestelse för politiker att ge sig in i lärarens roll och uttala sig om vad som ska ske på varje skola, i varje ögonblick, i klassrummet. Den frestelsen finns där för att människor uppfattar det som handlingskraft. Människor är upptagna av hur det funkar till vardags i skolan, hur det funkar i mina barns skola eller i mina barnbarns skola. De vill resonera om den verkligheten. Det är viktigt för politiker att då inse att makten ska ligga i skolan och inte i detalj hos politikerna, att man visar respekt för de professionella och litar på att det är de som tillsammans med elever och föräldrar på ett bra sätt kan forma skolans vardag. Låt oss hjälpas åt med detta och åter skapa en period där vi stärker lärarnas professionalitet och respekten för lärarna i samhället och göra det tydligt vad som är det professionella och vad som är det politiska ansvaret.

På samma sätt finns den här spänningen mellan om vi ska ha en gemensam skola och om vi ska gå vidare i att individualisera skolan. Jag tror väldigt starkt på den gemensamma skolan. Ibland utmålas den som någonting gammaldags, någonting som gällde en annan tid. Det är tvärtom en mycket modern tanke. Internationella jämförelser visar att de länder som har goda resultat är just de länder som har satsat på att hålla ihop skolan, som inte sorterar eleverna utan som ser till att alla elever finns med i en gemensam skola. Länder som sorterar tidigt får dåliga resultat. Det blir dåligt både för de elever som det går lätt för och för elever som det går tyngre för.

Men lösningen måste vara en fortsättning på individualiseringen, att inse att barn och elever lär i olika takt och på olika sätt. Men individualisering kräver mer resurser om den ska fungera i praktiken. Det är ett politiskt ansvar att se till att stärka skolorna så att man kan jobba på ett sådant sätt att man kan stötta varje elev i sin egen individuella takt. Men gränsen går där man börjar sortera väldigt tidigt, när man börjar säga att vissa barn ska läsa med andra kursplaner med lägre krav. Ge gärna elever längre tid för att tillägna sig kunskaperna, men sänk inte ambitionerna. Individualisera gärna, men stäng inte dörrarna för barnen tidigt, så att de sedan inte kan gå vidare till gymnasieskolan och kanske

en framtida högre utbildning. Det är en väldigt viktig princip.

En sista motsättning som är väldigt aktuell är den mellan valfriheten och likvärdigheten. Vi har under en längre tid haft en utveckling som har lett till att det i dag känns som en självklarhet för föräldrar att ha inflytande och makt över valet av skola. Det är i grunden någonting väldigt positivt. Det är ett resultat av välfärdspolitiken, att vi som medborgare och föräldrar känner att vi har rätt till inflytande. Vi har rätt till makt och vi får även vara med och välja skola. Det är väldigt positivt när man gör det av sådana skäl som att det finns en intressant idé på en skola eller att man jobbar med en alternativ pedagogik. Det driver också skolutvecklingen framåt i alla skolor.

Det blir farligt om drivkraften att välja är att vi har dåliga skolor, skolor som föräldrar känner sig tvingade att välja bort. Det leder till att resursstarka föräldrar väljer bort en dålig skola och att de som inte har samma resurser blir kvar i den dåliga skolan. Det är därför vi måste se till att jobba för en likvärdig kvalitet i skolan, med tydligare kvalitetsgranskning, och med en resursfördelning som gör att alla skolor kan vara bra skolor. Det ska vara den positiva drivkraften till valfrihet som dominerar, inte den att välja bort. Då blir valfriheten väldigt viktig för att skapa makt och inflytande för föräldrar och elever.

För att nå så här höga mål behöver skolan mer resurser. Vi kommer antagligen aldrig komma överens om exakt vilken summa. Men vi är äntligen inne i en period av ökade resurser och det måste vi ta till vara. Det har varit en tioårsperiod av ständiga neddragningar, ständiga bortprioriteringar. Vi behöver en lång period av resursökningar så att vi kan börja jobba och använda oss av nya insikter på ett sätt som gör att nya resurser kommer eleverna väl till pass.

Varje år under fem års tid anställer vi nu 3 000 nya lärare och andra specialister, med hjälp av det statliga stöd staten ger till kommunerna. De kommande åren kommer staten också att kunna stötta förskolorna i att anställda 6 000 nya förskollärare och barnskötare. Det är viktigt att dessa resurser också fördelas efter behov, eftersom resultaten skiljer sig så mycket åt mellan olika områden.

Vi måste vara beredda att se att olika resurser krävs om alla barn ska ha samma möjligheter och samma rättigheter. Det krävs en tuff politisk debatt ute i kommunerna, ute i verkligheten, att ta de fördelningspolitiska beslut som måste till för att alla verkligen ska få lika möjligheter och lika chanser.

Det kommer att hända mycket spännande under nästa mandatperiod och i det sammanhanget är det en annan viktig sak som jag skulle vilja ta upp här i dag. Det gäller den politiska diskussionen och det politiska klimatet kring skolan. Vi har under några år haft en ganska skarp politisk konfrontation i skoldebatten. Före det har vi årtionden av en sammanhållen syn på skolan. Det har gått att samarbeta kring oerhört viktiga och gigantiska reformer, grundskolans genomförande t.ex. Inför den nya mandatperiodens början vill jag för både min egen och regeringens del säga att vi är mycket intresserade av att komma till tals med flera partier kring skolans utveckling.

Jag tror inte det är bra för skolan att ha mycket tvära kast i skolpolitiken. Jag tror inte vi ska ha en situation i Sverige under många år framöver där små skillnader i valresultat kan stjälpa omkull en hel reformpolitik och leda in på helt nya banor. Det är jättesvårt för lärare att arbeta i en sådan miljö. Det är jättesvårt för barn och föräldrar att få förtroende för skolpolitiken om det fungerar det på det sättet. Därför skulle jag vilja att vi nu börjar föra ett resonemang med andra partier i riksdagen – om skollagen, om den nya gymnasieskolan, om fortsatt maktfördelning ute i skolorna, men också skärpt tillsyn och kvalitetsgranskning, för att se till att få så breda majoriteter som möjligt och för att stärka förtroendet för skolan och skolans utveckling.

Jag hoppas ni får riktigt bra dagar här på Skolforum. Jag kommer själv få chansen att gå runt lite och titta på allt det fantastiska som antagligen finns här ute i montrarna. Jag skulle behöva dagar för att tillägna mig allt, men jag har också några år framför mig, där jag hoppas att få möta många av er ute i de verksamheter där ni finns.

Lycka till de här dagarna och tack för att jag nu får chansen att inviga Skolforum.

Taggar

2000-tal, 2002, Man, Politiska tal, Socialdemokraterna

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/thomas-ostros-skolpolitiskt-tal-pa-skolforum-2002>